

ORTAYA ÇIKAN KONYA SUR KALINTILARI YOK EDİLMEMELİDİR

Konya şehri, bütün tahribatlar, akıl almaz umursamazlıklara kaybettği önemli yapılarına rağmen Anadolu Selçuklu devletinin başkenti, Ortaçağ'ın nadir tarihi şehirlerinden birisi olma özelliğini taşımaktadır. Selçuklu şehirlerinin fiziki yapısını; iç kale ve dış kale surları, caddeler, meydanlar, çarşı, mahalleler, sokaklar ve evler oluşturur. Konya'yı çevreleyen surlar şehri hem düş-

**Prof. Dr.
Haşim KARPUZ**

man saldırılarından hem de sellerden korunmaktaydı. Surlar tarihi şehirlerin en önemli tarihi eserleri, kalıntılarıdır. Son yıllarda ortaya çıkan sur parçaları eskiden alınmış yanlış bir karara istinaden yapıların temellerine gömülmekte, bodrumda koruma adı altında yok edil-

mektedir. Son haftalarda İstanbul Caddesi'nde ortaya çıkan bir kule kalıntısı dolayısı ile bu konuyu yeniden gündeme getirip aynı hatanın tekrarlanmamasını istiyoruz.

KONYA'NIN TARİHİ KİMLİĞİ YOK OLUYOR

Ne yazık ki Konya şehrinin ne iç kale ne de dış kale surları sağlam olarak günümüze gelmemiştir. Ancak yeni yapı yapılırken kazılan temellerde ortaya çıkmaktadırlar. Bu

sur parçalarının yeni yapıların temellerinde izlenebilir şekilde korunabileceğine dair yüksek kurul kararı 1979'da Hastahane Cad. Muammer Kalfazade'nin yaptırdığı Doktorlar İşhanı için verilmiş, bundan sonra ortaya çıkan sur parçaları da bu karara istinaden temellerde korunma(ma)ya çalışılmaktadır. Yanlış karar örnek alınmamalıydı.

Rahmetli Prof. Dr. Yılmaz Önge 1990 yılında Konya Mimarlar Odası Dergisi'nde "Hafızasını Kaybeden Şehir Konya" başlıklı yazısında bu konuya önemle dik-

kat çekmişti. (s. 4-7). Ortaya çıkan sur parçalarını tanımlamıştı. Bizde surlar hakkında kısa bilgi verdikten sonra 1990'dan sonrası ortaya çıkan surlar-sur parçaları üzerinde durmak istiyoruz.

KONYA SURLARI VE KAPILARI

Konya, kapalı kent planında olup bir iç kale ve dış kaleden meydana gelmektedir.

İç Kale: Alaeddin Tepesi'ni çevreleyen İç kale, cami, saray, medrese, hamam gibi kamu binaları ve yöneticilerin, konutlarını içine alıyor. İç Kale'nin çift sıra surla çevrildiği ve saraydan kalan köşkün bu surun üzerine kurulduğu biliniyor. Belki de Ahmedek burasıydı. Tuncer Baykara İç Kale'nin Selçuklular zamanında dört kapısı olduğunu belirtir. Bunlardan sadece birisinin adını biliyoruz. O da sarayın kuzeyinde yer alan Sultan Kapısı'ydı.

Dış kale: Tarihi kaynaklara göre şehrin genişlemesi sonucu bu surlar Alâeddin Keykubat zamanında yapılmıştır. Bazı araştırmacılar dış surların daha önce var olan surlar üzerine yaptırıldığını söylemişlerdir. Dış surlardan dışarıya açılan kapıların adları ve yerleri kesin değildir. En doğru sayılabilecek kapı yerleri numaralandırılarak bir kroki üzerinde gösterilmiştir.

1. Larende Kapısı: Kalenin güneyinde Sahip Ata Camii'nin kuzeyindeydi. Son yıllarda bir ev yapımı sırasında kapının kulelerinden birisinin temeli ortaya çıkmıştır. Bu kapının Alâeddin Keykubat tarafından yapıldığı kabul edilir. Es-sultan yazılı 6/8/1221 tarihli bir kitabe ile balık figürü bu kapıdan gelmiştir.

2. Atpazarı Kapısı: Larende Kapısı doğusunda, kalenin güne-

yinde yer aldığı kabul edilir.

3. Telli Kapı: Kapı Camii önünde bulunduğu kabul edilir.

4. Aksaray Kapısı: Kalenin doğusunda bugünkü Babur Aksaray Mahallesi'nde yer alıyordu. Kapı üzerindeki Aslan heykellerinin Aslanlı kışlaya kaldırıldığı bilinmektedir. Arslanlı kışla yıkılmış, yerine bugünkü Mevlana Kültür Merkezi yapılmıştır.

5. Debbağlar Kapısı: Kalenin doğusunda, Aksaray Kapısının yakınında yer alıyordu.

6. Ertaş Kapısı: Kalenin kuzey-doğusunda yer alır. Alâeddin Keykubat tarafından yapıldığı kabul edilir. Kapı üzerinde sağda bir kadın heykeli vardı. Kapı dışında aynı adlı bir hamam bulunuyordu.

7. Halkabegüş Kapısı: Kalenin kuzeyinde, bugün aynı adlı türbenin bulunduğu cadde üzerindeydi.

8. Ayas Kapı: Bu kapı da kuzeyde yer alır. Emir Esedüddin Ayas'a izafe edilir. Bu kapıya ait bir kitabe Konya Müzesi'ndedir.

9. Sille Kapısı: Kalenin batısında, Sille yolunun başlangıcında bulunuyordu.

10. Antalya Kapısı: Batıda, Zindankale'nin kuzey yakınındaydı.

11. Çeşme Kapısı: Batıda, S. Ata Mescidi'nin ve Çeşmesi'nin yakınında idi. Bu kapıdan

Sadreddin Konevi Zaviyesi'ne çıkan Eski Meram yolu başlıyordu.

12. Yeni Kapı: Güneybatı, bugünkü Anıt civarında idi. Kapıların bazıları Osmanlı döneminde kapatılmıştır ve değişik isimlerle anılmıştır.

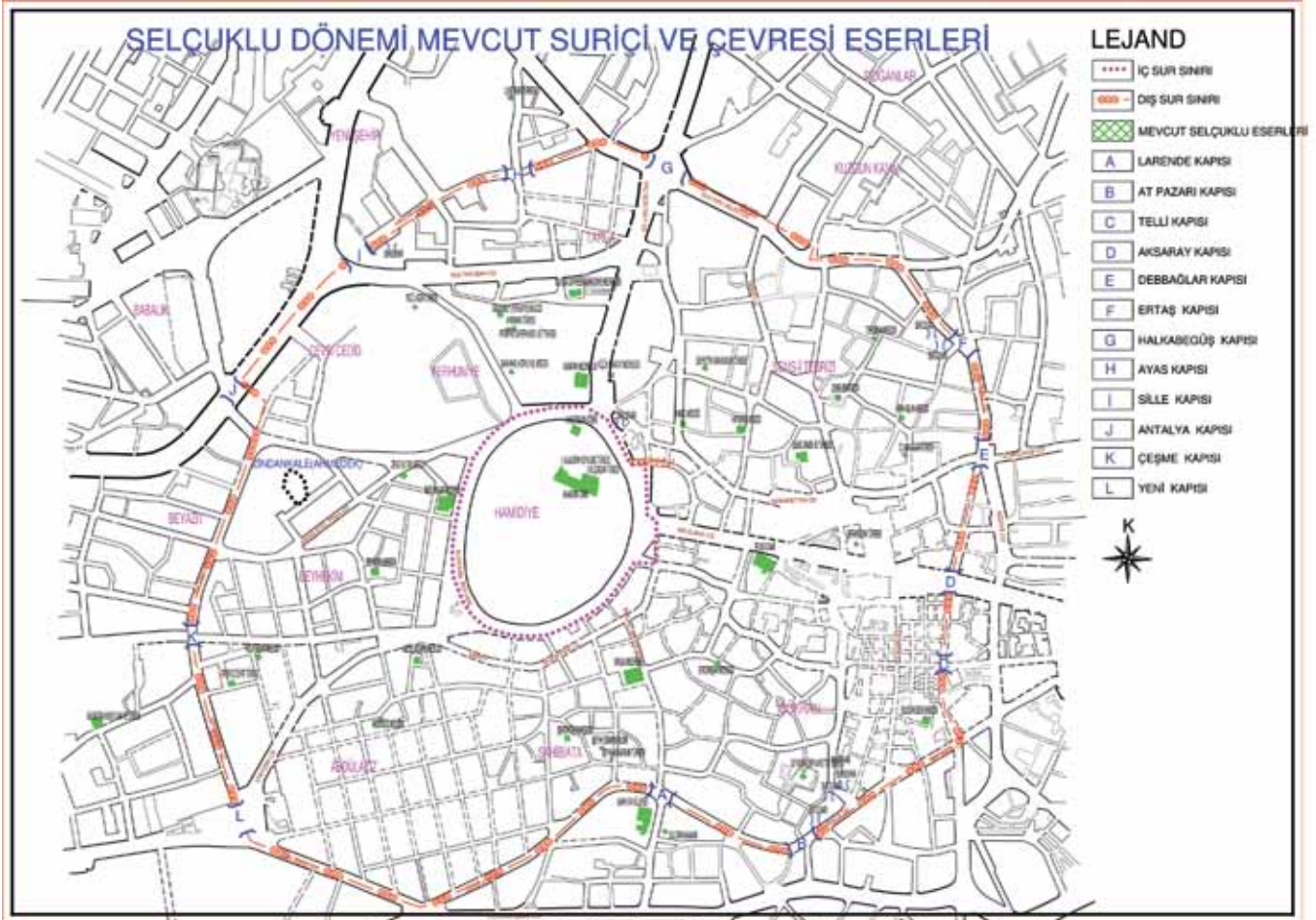

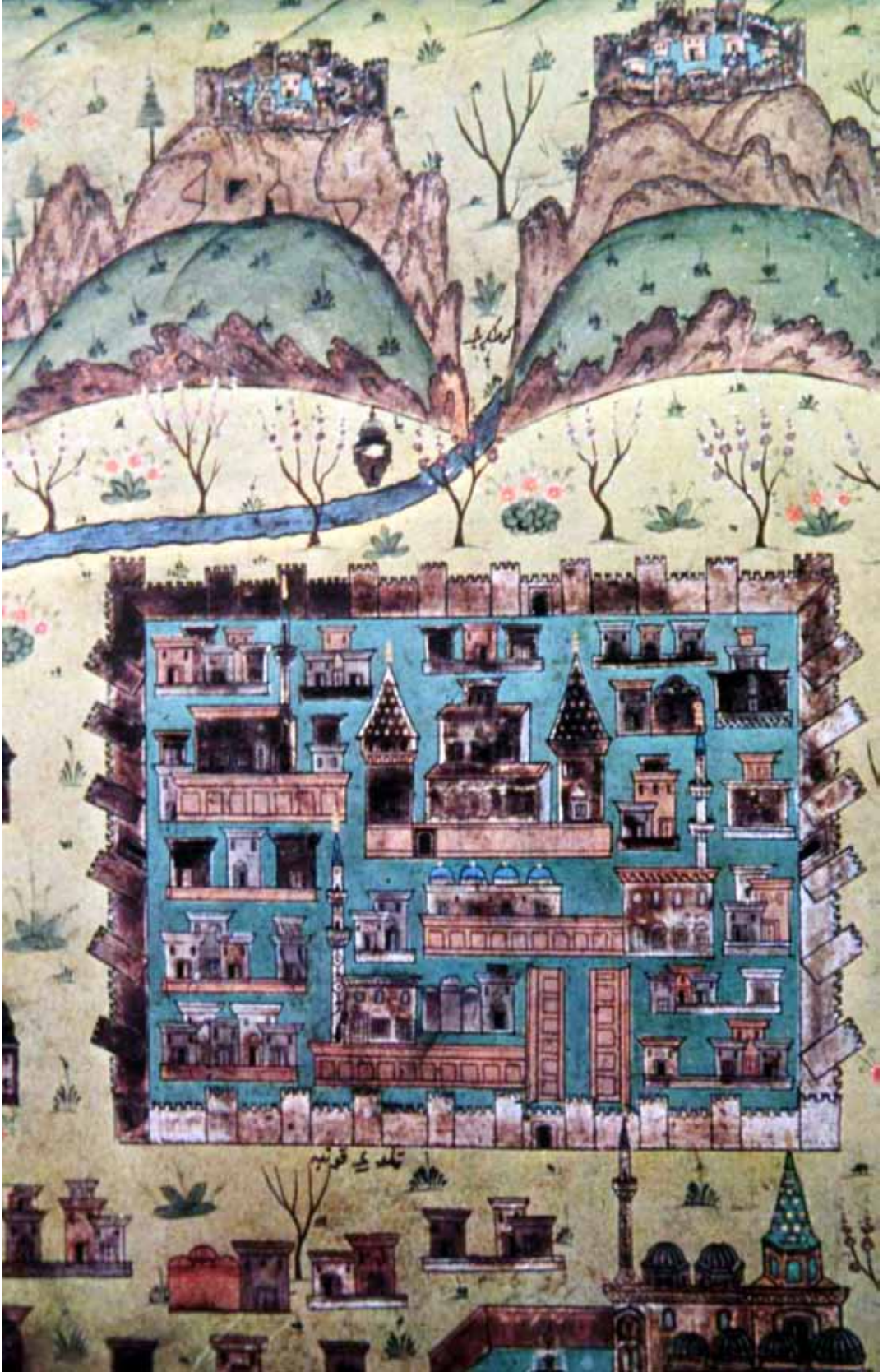
SURLARIN TAHRİBİ – KORUMA SORUNLARI:

16. yüzyılda Matrakçı Nasuh'un minyatüründe şehir surlarla çevrili gösterilmiştir. 18. yüzyılda şehrin planının çizen G. Niebuhr, iç kaleyi, dış surları ve kale kapılarını belirtmiştir. Leonde Laborde'nin 1827'de yaptığı gravürlerde sur kapıları sağlamdı. 19. yüzyılın sonlarında surlar kullanım dışı kalmış, taşları sökülerek kamu ve özel binalarda kullanılmıştır. Kapı Camii'nin ve vilayet binasının yapımında surlardan taş alınmıştır. Nakipoğlu Mahallesi'ndeki, Nakipoğlu Taş Konağın yapımında kırılmayan büyük blok taşlar bu evin civarında hâlâ görülebilir.

Bu durumu gören, Ch. Texier, F. Sarre gibi araştırmacılar Türkler tarihlerini kendi elleriyle yok ediyorlar demişlerdir.

Osmanlı döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de Konya'nın şehir dokusu bütüncül olarak korunamamıştır. Alâeddin Tepesi ve çevresinde, Doktorlar İşhanı temelindeki parça ile ilgili gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) muhtelif kararlar almıştır. 9.11.1979 tarih ve A-1713 sayılı karar ile Kalfazadeler'in inşaatında bulunan surun bodrum katta korunacak şekilde inşaata izin verilmiştir. Bundan sonra ortaya çıkan sur parçaları bu karar örnek alın-

Matrakçı Nasuh'un Konya minyatürü.

rak yapıların temellerine gömülmüştür.

1990 YILI SONRASI ORTAYA ÇIKAN SURLARIN ÖNEMLİLERİ

İç kaleye ait sur parçası Mimar Muzaffer Caddesi'nde Meram Halk Eğitim'in bitişiğinde ortaya çıkmıştır. Dış kaleye ait büyük bir sur parçası Eski Matbaacılar civarında ortaya çıktı. İnşaatın içerisinde korunmasına karar verildi.

Larende Kapı Kalıntısı: Sırçalı Medrese'den Sahip Ata Külliyesi'ne çıkan yolda dükkanların arkasında temel kazısında ortaya çıktı. Kamulaştırma yapılamadan binanın temellerinde korunmasına karar verildi.

Zindan Kale: Katlı otopark yapımı sırasında ortaya çıkan Zin-

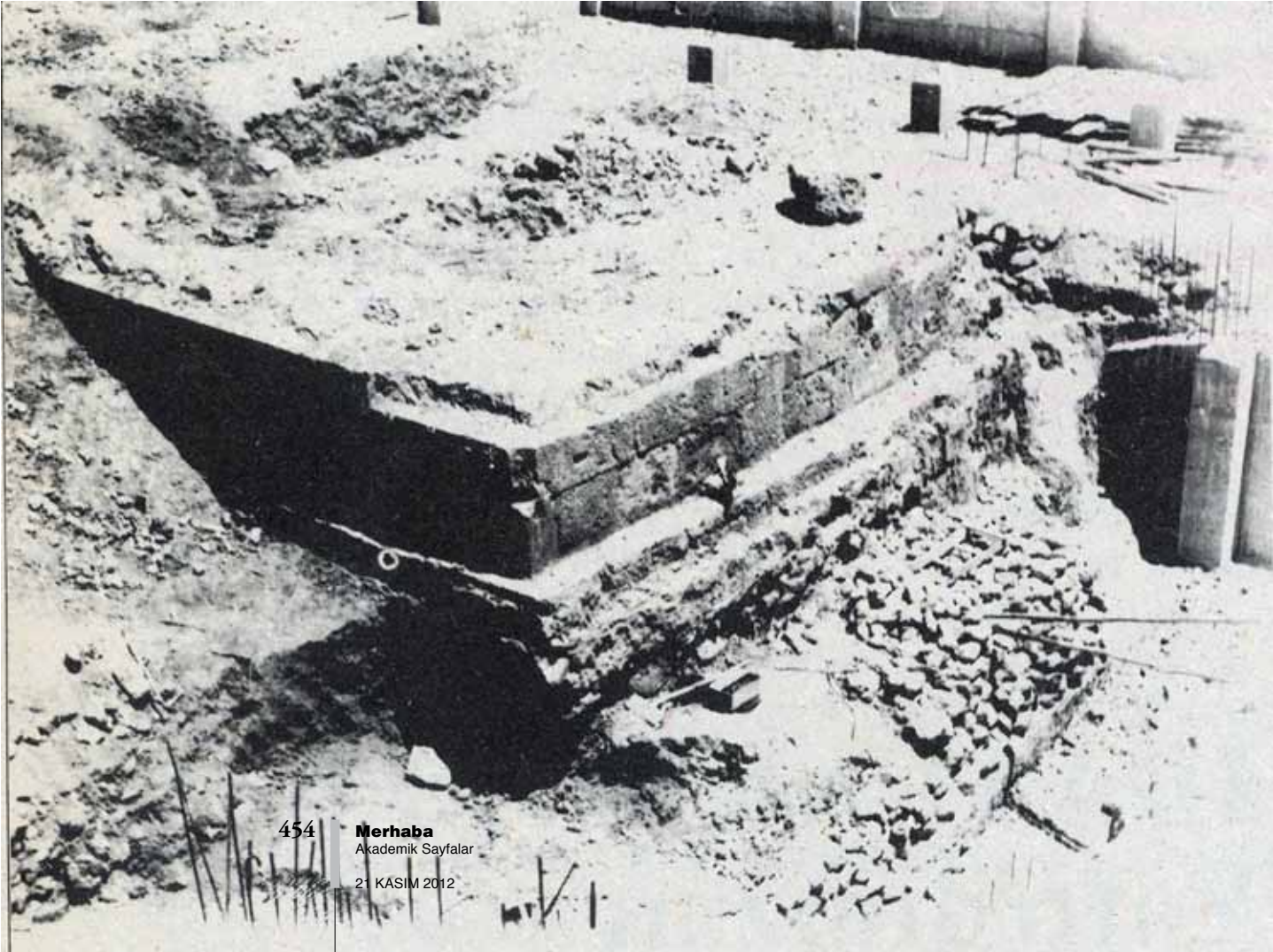
dankale'inde yapı içerisinde korunmasına karar verilmiştir.

İstanbul Caddesi'nde İsmet Paşa İlkokulu'nun batısında yol boyu sur parçaları çıkmış, bunlardan büyük bir parça istikbâl mağazasının temelinde zemin katında korunmaktadır.

ORTAYA ÇIKAN SON SUR KALINTILARI:

Son olarak İstanbul Caddesi'nin eski Hapishane Caddesi'ne döndüğü kısımda İstikbâl Mağazası'nın bitişiğinde, muhtemelen Ertaş Kapı ile Halkabegüş Kapı arasında bir kule ortaya çıkmıştır. Kule, temel üzerine iki sıra düzgün taşı sırası ile güney tarafından üç payanda parçasından meydana gelmektedir.

Konya Dış Suru'nun Kalfazadeler'e ait inşaatta çıkan bir burcu.

Ortaya çıkan bu parçanın diğer örneklerde olduğu gibi beton bodrum katlara gömülmemesi, dışarıdan gelip geçenlerin kuleyi rahatça görebilmesi resmini çekebilmesi gerekir. Avrupâda benzer örnekler bu şekilde rahatça görülebilmektedir. Surlar, bina temeline hapsedilerek koruma olmaz.

Surları koruyalım derken arsa, ev sahiplerinin, maliklerin haklarının zayı edilmemesi gerekir. Kamulaştırma gerekiyorsa değeri üzerinden ödemeleri yapılmalıdır. Bunun için Maliye, Kültür Bakanlığı ve belediyelere büyük görevler düşüyor. Yukarıda örneklediğimiz büyük sur parçaları ortaya çıktığında koruma kurulunun kamulaştırılsın önerisine belediyeler “paramız yok” diye cevap vermişlerdir.

SONUÇ

Surlar, tarihi şehirlerin çarşı, mahalle, ev gibi fiziki unsurlarını kuşatan, içine alan şehrin iç sahasını belirleyen yapılardır. Ortaçağlarda şehirler surları ile tanınmış, kimlik kazanmıştır. Tarihi bir başkent olan Konya'da surların ortaya çıkan parçaları izlenebilir şekilde korunup restore edilmesi, gerektiğinde tamamlanarak eski haline dönüştürülmesi gerekir. Bunun için mahalli idarelerin yeterli kaynakları olduğu kanaatindeyim. Bunun için mahalli yöneticileri göreve çağırıyorum. Şehrin ortaya çıkan surları bütüncül olarak korunmalı, surlar krokilerle gösterilmeli, tarihi kapıların olduğu yerler, işaretlenerek kapı yerlerine dikilmelidir. Hala surların binaların temellerine gömülmesi, temellerde korunması bilim ve tarih karşısında hepimizi sorumlu yapıyor.

Prof. Dr.
Osman ERAVŞAR

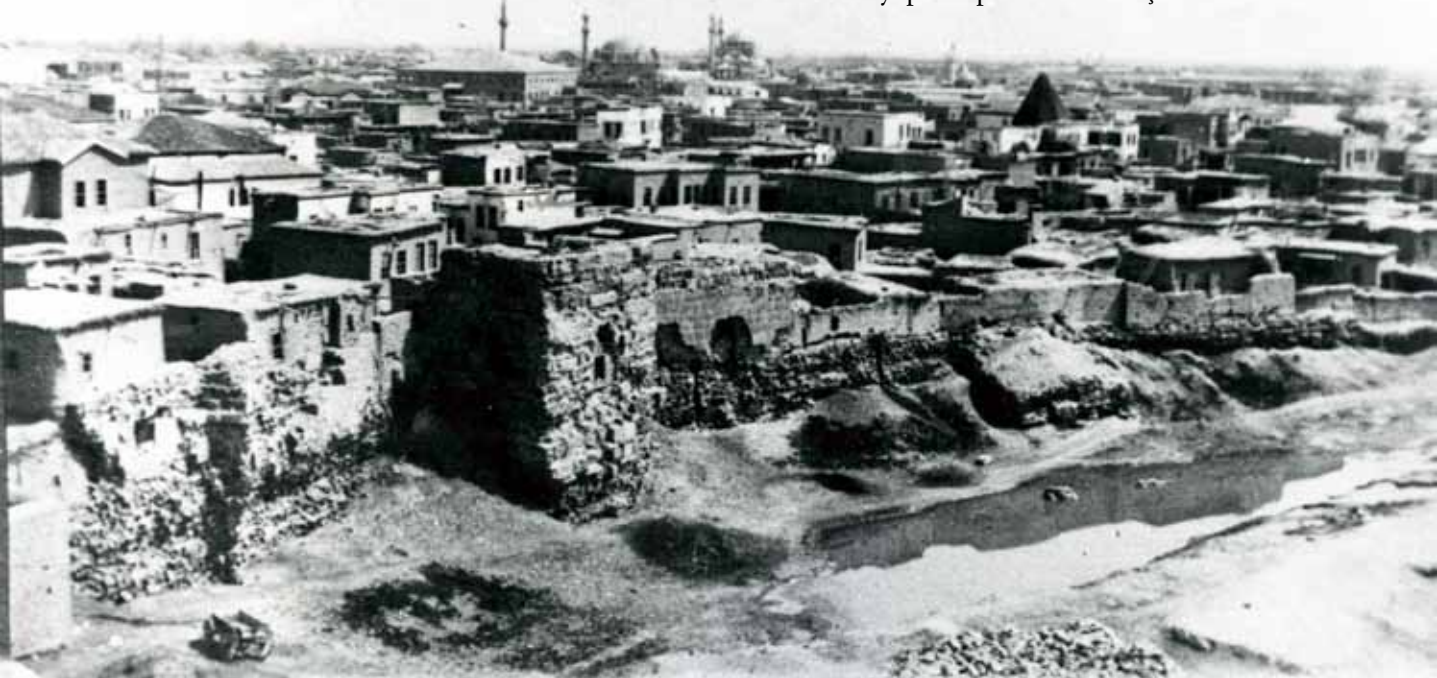

KONYA AHMEDEĞİ AH ÇEKERKEN!

Selçuklu döneminde Anadolu kentlerinde hızlı ve düzenli bir imarlaşma yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak kentlerde önemli mimarlık eserleri üretilmiş ve bu üretilen mimarlık eserleri ile Selçuklular çevrelerinde üstün bir kültür düzeyine sahip olduklarını göstermişlerdir. Selçuklu dönemi mimarlık geleneği içinde kentlerin içindeki özel yapıların sultanlar, devlet adamları gibi iler gelenler tarafından yaptırıldığı bilinir. Buna karşılık devletin kendisinin de bir yapı yaptırma politikası bulunuyordu. Yani ülke içinde inşa edilecek olan bazı özel yapılar bizzat devlet idaresi tarafından inşa

edilmiştir. Bu yapılar ulaşım ve güvenlik hizmetleri amaçlı yapılarıdır. Devlet politikası sonucu üretilen bu yapı türleri içinde kalelerin özel bir yeri vardır. Çünkü kaleler ait oldukları kentin kentsel bilgisini geleceğe taşıyacak ve aynı zamanda fiziksel olarak o kentin sınırlarını belirleyecek, kenti biçimlendirecektir. Kente şekil veren bu yapılar Selçuklu kentlerinin hemen hepsinde farklı tasarım anlayışı ile ele alınmıştır. Konya Ahmedeği de bu yapılardan birisidir.

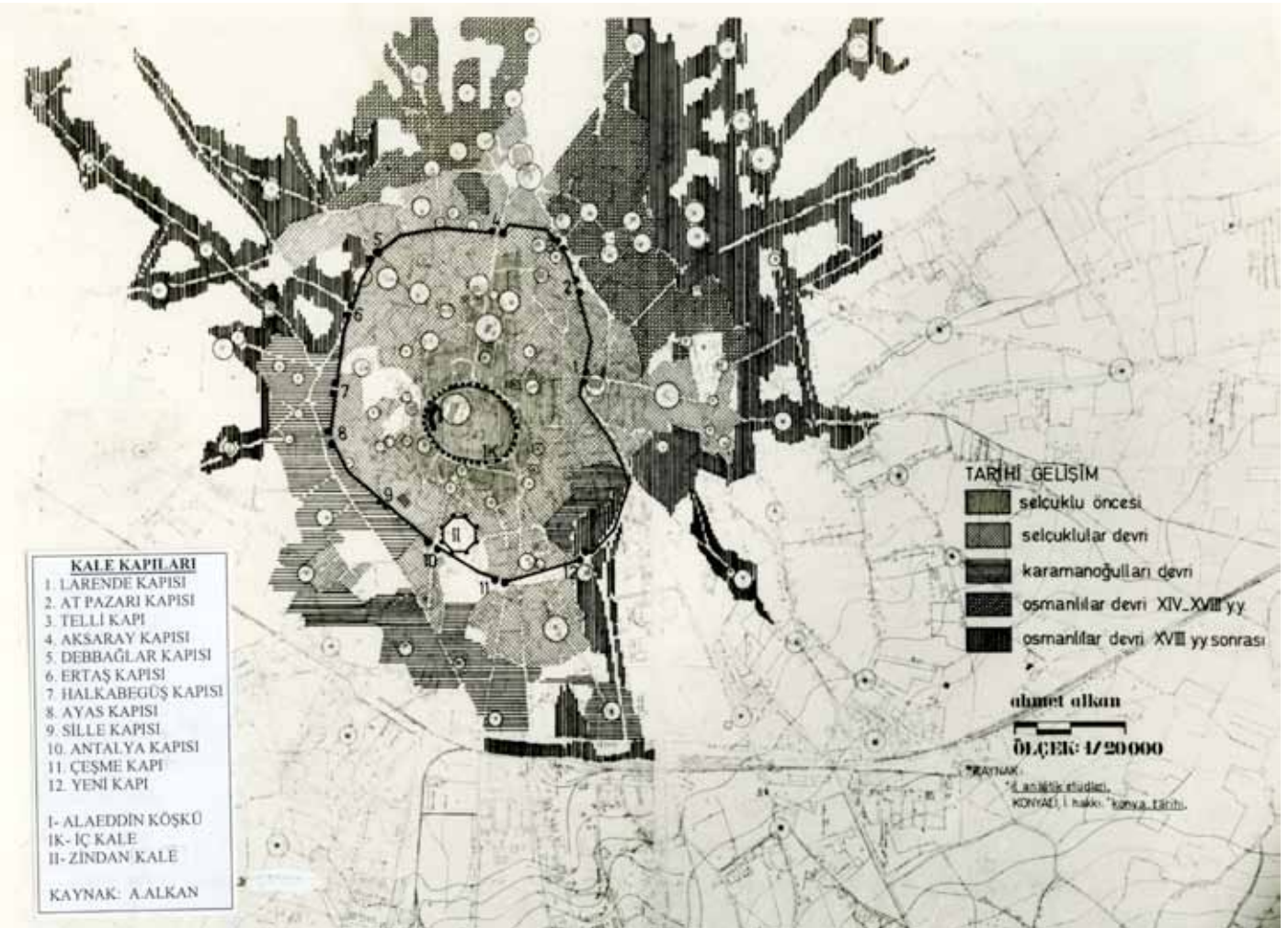
Son yıllara kadar yeri bilinmesine karşılık üzerine yapılan otopark inşaatı vesilesiyle haberdar olunan bir yapı. Yapının kesin inşa tarihi

bilinmiyor. Ancak burada müze-
sine gerçekleştirilen kazı sırasında
bir takım bilgiler bulgular ele geçi-
rilmiş, her nedense ortaya çıkarılan
bu bilgiler ve bulgular anlaşılmasa
bir tutumla da gizlenmiş ya da gös-
terilmek istenilmemiştir. Elimizde
bulunan bilgilere göre bu yapı Sel-
çuklu döneminde 1. İzzedin Key-
kavus ya da 1. Alaeddin Keykub-
bat tarafından dış kale surlarının
yakınına inşa edilmiştir. Dış kale
surlarının inşasıyla ilgili olarak
İbni Bibi de bilgiler bulunur. Sel-
çuklu sultanı yaklaşan Moğol teh-
likesi nedeniyle kentin çevresini
sur duvarıyla çevreletmiş, surlara

da burçlar yaptırmıştır. Bu burçları
dönemin ünlü devlet adamları inşa
etmiştir.

Ahmedek yapıları ile iç kaleler
sürekli olarak bir biriyle karıştırı-
lan yapılardır. Bunun neden Os-
manlı dönemine kadar iç kale ve
ahmedek ayrı ayrı yapılar olarak
tanımlanmış ve işlevlendirilmişken,
bu dönem sonrasında iç kaleler
Ahmedek olarak işlevlendirilmiş,
Osmanlı arşiv kayıtlarında da bu
şekilde anılmıştır. İşlev bakımında
daha çok kentin içinde askerlerin
toplandığı, bir tür kışla işlevi olan
yapılardır. Konya iç kalesinin batı-
sında bazı yayınlarda Zindan Kale

olarak da tanımlanan bu yapı hakkında Selçuklu dönemi kaynaklarında bilgi bulunmaz. Sadece Moğolların 1256 da kenti kuşatmalarının ardından sultan 2. İzzeddin Keykavus'un Ahmedek Kapısı'ndan çıkararak Antalya'ya doğru kaçtığı anlatılmaktadır. Osmanlı döneminde Naima yapının Fatih Sultan Mehmet zamanında inşa edildiğini belirtir. Ancak Naima, Ahmedek'in onarımını ilk inşası şeklinde yorumlamıştır. Konya'nın Osmanlı yönetimi altına girdiği dönemde Ahmedek olarak bilinen kalenin aynı zamanda Zindan Kalesi olarak kaynaklarda geçtiği görülmektedir.

Kente farklı tarihlerde gelen seyahatlardan bazıları Ahmedek'ten bahseder. Bunlar içinde Carsten Niebuhr, Konya'nın bir planını da çizmiştir. Planda altıgen plan formunda ahmedek de gösterilmiştir. Ahmedek'in 19 yy. sonuna kadar mevcut olduğu ve kullanıldığını ise W. Hamilton anlatmaktadır. Ancak kentte 1920 li yıllarda başlayan imar çalışmaları sırasında Konya Surlarıyla birlikte Ahmedek'te yıkılmıştır.

Selçuklu döneminin tarihi olayları incelendiğinde Ahmedek'in 1238 öncesinde mevcut olduğu görülür. Bu durumda diğer Selçuklu kentlerindeki imar çalışmaları da göz önüne alınırsa Ahmedek en erken 1. İzzeddin Keykavus zamanında inşa edilmiş olmalıdır.

Niebuhr'un çizimi, Hamilton'un anlattıkları ve son kazı çalışmaları dikkate alınırsa Ahmedek'in mimarisi hakkında bazı tespitler yapmak mümkündür. Buna göre yıldız vari bir planının olduğu surların dışında ikinci bir koruma duvarının olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarzda yıldız şeklinde çok yüzeyli sur yapıları özellikle ateşli silahların icadından sonra surların direncini artırmak için geliştirilmiştir. Top mermilerinin dik açıyla değil de yatay bir açıyla duvara çarpmasıyla duvarlarda daha az tahribat oluşmaktadır. Bu tarzdaki kaleler Ortaçağda özellikle Avrupa'da yaygındır. Kalenin içinde odaların olduğu ve buralarda cephaneye, silah, zahire gibi ihtiyaçların depolandığı bilinmektedir. Bu depolardan başka askerin kalacağı yerlerde ahmedek

içinde ayrıca tasarlanmıştır. Ahmedeğin kapısının demir olduğunu seyahatler belirtir.

Niebuhr'un haritası, 18 yy.da burada bir ahmedeğin varlığına işaret eden en somut delillerden biriydi. Bu çerçevede Konya surlarının geçtiği güzergâh Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 3.Derece Arkeolojik Sit alanına alınmıştır. Bunun anlamı bu alanda yapılacak her tür sondaj ve kazı müze iznine tabidir. Nitekim bu bölgenin tarihi niteliğinin bilinmesine karşılık nasıl bir gâflet ile burada bir otopark inşaatına başlanılır? Bunu anlamakta zorluk çekiyorum. Daha da düşündürücü olanı bölgede bu otopark yapılırken yetkililerin inşaattan vazgeçmeleri beklenirken, üzerine yapılacak binayı nasıl kurtarabiliriz hesaplarına girişilmiş olmasıdır. Son yıllarda kentlerimizde bazı değişimler olduğu gerçek. Bu değişimler içinde kültürel değerlerin korunması "değişimin" değişmeyen birinci maddesi olarak

kalması gerekir. Çünkü toplumların bilinçlenmesi kültürel değerleriyle olur. Bilinci oluşturan şey ise somut "bilgi" dir. Bir toplumda somut bilgi kaynaklarının olmaması o toplumun bilinç kaybını oluşturacaktır.

Ahmedek ortaya çıktıktan sonra çeşitli şekillerde bu gündeme getirilmiştir. Ancak süreç ne yazık ki başarılı bir biçimde sonuçlanmamıştır. Üzerine devasa bir bina yapılmış içinde sadece bir bölüm başınızı uzatarak görebileceğiniz bir hale getirilmiştir. Kent artık bir değerini daha kaybetmiştir. Buradan elde edilecek bilgiler yok edilmiştir. Ne yazık ki bu durumun farkında olmayan bazı çevreler üzerine yapılan bina ile birlikte Ahmedeğin otopark sanat galerisine dönüştüğü şeklinde talihsiz açıklamalar da yapmışlardır.

Çocuklarıma bak evladım burada ahmedek vardı. Diye Konya kentini anlatırken, henüz o zamanlar 5 yaşında olan oğlumun bana verdiği karşılık çok ilginçti. "Sonra ne oldu? Ahmedek öldü mü?" Evet, ne yazık ki artık Ahmedek yok, "Ahmedeği öldürdüler". Selçuklular acaba kendi miraslarına bu derece umursamazca yaklaşılacağını bilselerdi bu yapıyı inşa ederler miydi?

Prof. Dr.
Yılmaz ÖNGE

HAFIZASINI KAYBEDEN ŞEHİR: KONYA

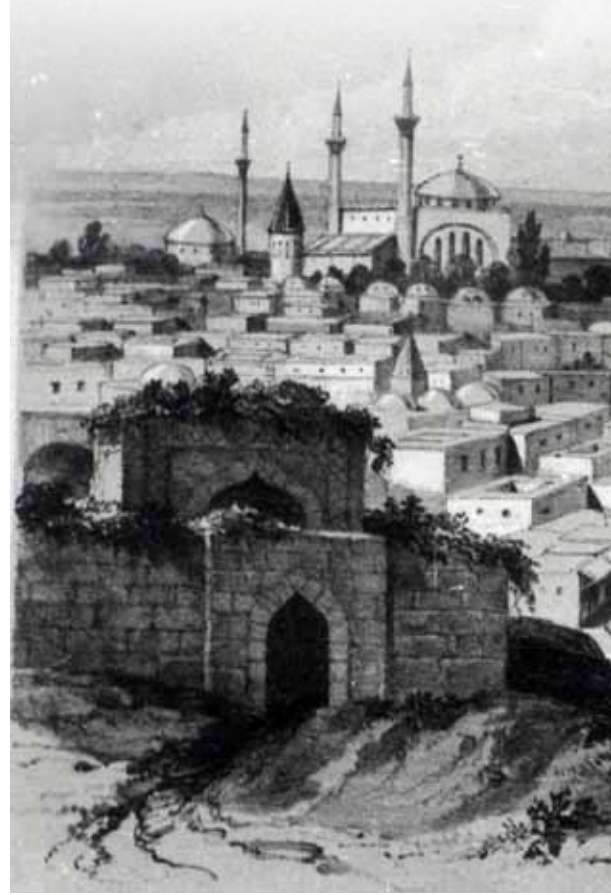
Mimarimizin asil ve güçlü çizgilerini, insan ölçeğini reddetmeyen fakat görenleri etkileyen Selçuklu eserlerinden kaçınılmaz olarak gelebilmiş. Büyük bir şans eseri olarak mevcudiyetini koruyabilmiş birkaç Selçuklu Beylik ve Osmanlı yapısı da çağdaş imar ve basiretsiz kültür politikalarının sonunda, tarihi çevrelerinden koparılmış, ezilmiş, küçülmüş, acınacak durumları ile yapılaş devirlerinin ihtişam ve kudretini aksettirmekten ne kadar uzak. Her geçen gün eskiler biraz daha eksiliyor. Güya münevver hemşehriler olarak bütün bunlara adeta akıl almaz bir umursamazlıkla seyirci kalıyoruz. Koruyup yaşatmak, bakıp onarmak için bu isteksizlik neden? Giderek artan bir duygusuzluk ve şuarsuzlukla kendimizi (çağdaş yaşamın) çabuk, basit ve ucuzuna teslim etmişiz. Konya, Selçukluların başşehri Konya süratle tarihi kimliğini binlerce yıllık hafızasını kaybediyor.

Eski şehirlerin çoğu surlarla çevrilmiştir. Bu surlar tarihi şehir dokusunu oluşturan, şehirlere şahsiyet kazandıran kültür varlıklarının başında gelirler. Şehirlerin gerçek tarihleri onların varoluşları ile başlar. Kazanılan zaferler veya geçirilen felaketler onları daima birinci derece etkiler. Kâh imar ve ihya, kâh tahrip ve imha şehirlerle birlikte onların da kaderidir. Bu yüzden şehir suları üzerinde çok uzun bir geçmişin yazısı tarihi okunur.

Kayseri, Ankara, Niğde, Kara-

man gibi bazı Anadolu şehirlerinin yanında, bu şehirlerin tarihi atmosferini tamamlayan tarihi surlardan mahrum olması dolayısıyla Konya'nın eksikliği hemen fark edilir. Hâlbuki o Konya ki XIX. yüzyılın sonlarına kadar harap durumda da olsa iç içe iki sıra surla, belki de Anadolu'nun en ilginç ve önemli savunma mimarisine sahipti. Sözde imarı için gerekli taşı temin amacıyla sökülmelerine Müsaade edilen bu eserler, şehrin Türk sanat ve kültürü bakımından uğradığı en büyük tarihsizliklerden biri olmuştur.

Bugün Alaaddin Tepesi adını verdiğimiz höyüğün üzerinde kurulup zamanla genişleyen Konya şehrinin, Türklerin fethinden önce yapı-

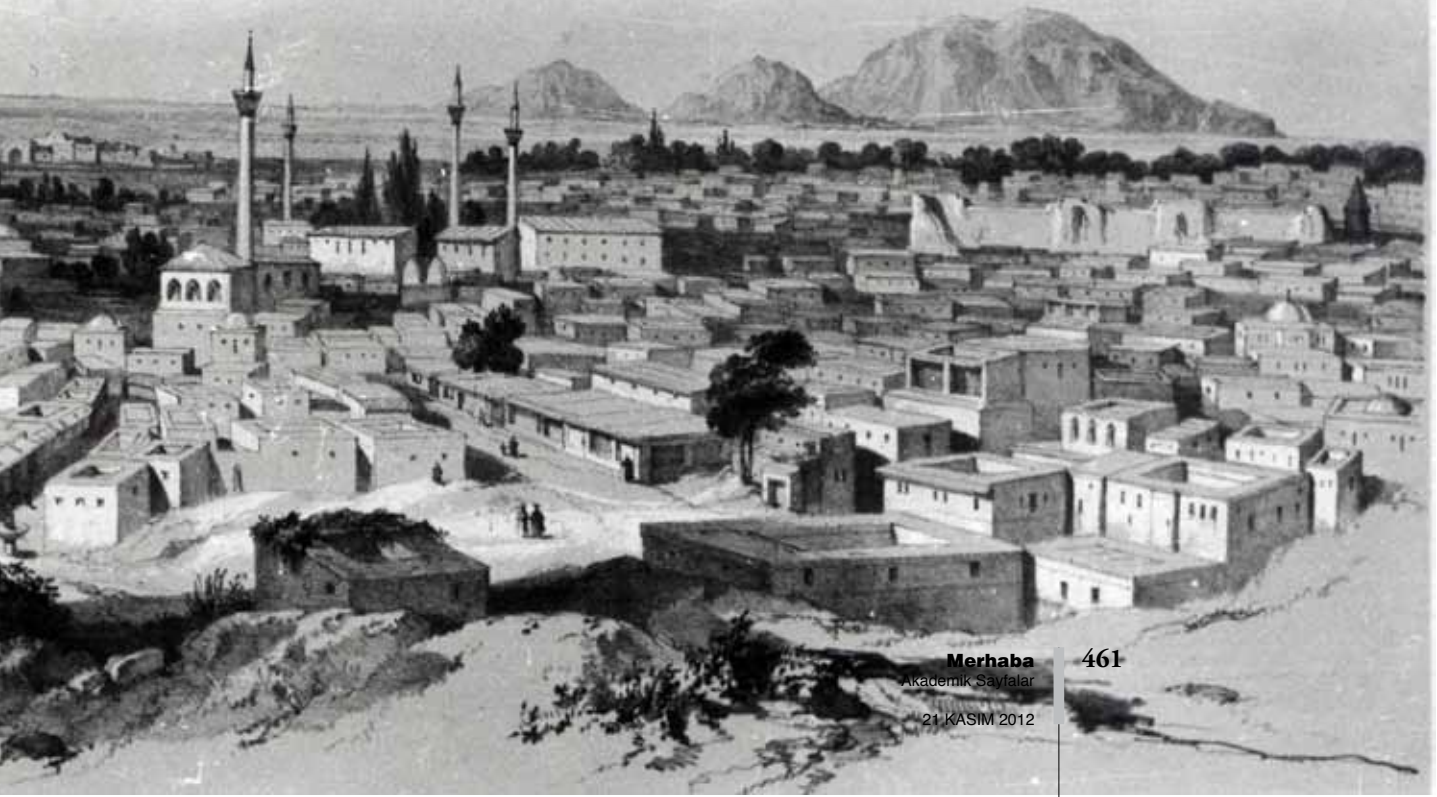
mış ve takriben bu höyüğün eteklerini çeviren bir suru varmış. Kaç sıradan ibaret ve nasıl olduğu kesinlikle tespit edilemeyen hatta kapılarının sayısı ve yeri dahi tam olarak bilinemeyen bu surun, Türklerin şehre yerleşmesinden sonra büyük ölçüde tamir edildiği, bulunan kitabelerden anlaşılmaktadır. Selçuklular zamanında Ahmedek yani bir çeşit iç kale olarak kullanılan Alâeddin Tepesi'nin surları tespit etmek amacıyla 1960'lı yıllarda Türk bilim adamlarınca başlanılan kazı maalesef yarım kalmıştır. Charles Texier'in XIX. Yüzyıl başlarında görüp yayınladığı bir gravürde, Alâeddin Camii'nin kuzey tarafından geçen bu surların harabeleri de yer almıştır. Keza, Alâeddin Tepesi'nden Mevlâna manzumesi ve Kapı Camii'ne doğru bakışın resmedildiği, Leon de Laborde'nin gravürlerinden birinde de bu surun kapılarından biri görülmektedir. İç kale surun bir planı, Hakkı Bey'in bir krokisinden faydalanarak G. Krecer tarafından yapılmış bir kopyayı Fiedrich Sarre, 1899 da yayınlamıştır.

Sarre, Laborde'un gravürlerinde

görülen, üzerleri heykeller, çeşitli kabartmalar ve mimari tezyinat ile süslü sur ve burçların iç kaleye ait olduğunu zannetmiştir. Hatta Konya Köşkü isimli eserinde, o gün için eyvan biçimindeki üst yapısı da mevcut olan Konya Selçuklu Sarayı'na ait köşkün de, Alâeddin Tepesi'ni saran, daire biçimindeki duvarın bir kısmı olduğunu söyler ve duvarın kesin durumunun bir kazı ile tespit edilebileceğini bildirir.

XIX. Yüzyıl sonlarından itibaren söküme terk edilmesi, tepedeki binaların terk edilip yıkılması sonucu başlayan erozyon, eski surların bazı kısımlarının bugünkü yol kotundan yaklaşık 2.00 m. derinde toprağa gömülü kalmasına sebep olmuştur. İç kaleye ait surların bir kısmı 1987 yılında Mimar Muzaffer Caddesi'nde bugünkü Akder İşhanı'nın temel kazısında meydana gelmiştir.

Dairevî planlı bir köşe kulesine bağlanan bu kalıntılar, maalesef, ilgililere haber verilmeden, kısa sürede yok edilmiştir. Son olarak 1989 yılı Mayıs ayında Alâeddin Tepesi'nin kuzey doğu yönündeki, Abdürrezzak Ünal'a ait inşaatın hafriyatında, eski surlara ait bir başka

kalıntı ile karşılaşmıştır. Yaklaşık 7.17 x 8.15 m. ebadında bir burcu ihtiva eden ve 3.00 m. kalınlığındaki bu sur duvarı, farklı büyüklükte kesme taşlarla kaplanmıştır. Bucun, moloz taştan bir tonoz ile iki kata ayrıldığı kalıntılardan anlaşılmaktadır. Burcun doğu yönünde ve sura hemen hemen paralel, moloz taştan bir duvarın daha varlığı tespit edilmiştir. İnşaat dolayısıyla bir kısmı harap olan bu kalıntılar, Konya Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 23.06.1989 gün ve 500 sayılı, 7.7.1989 gün ve 517 sayılı kararları ile kısmen mevcut inşaatın bünyesi içinde kalmak üzere korumaya alınmıştır. Bulunan sur kalıntıları Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.12.1982 tarih ve A-3861 sayılı kararı ile sınırları belirlenen ve Alaaddin Tepesi'nin etrafını çeviren bugünkü caddeyi sınır kabul eden arkeolojik sit alanının hatalı tespit edildiğini ortaya çıkarmıştır. Çünkü bu kazı ile de doğruluğu anlaşılan ve Sarre'nin yayınladığı Krecer'in krokisine göre, iç kaleyi çeviren kuzey doğu, doğu ve güney surları, Kurulca belirlenen alanın dışında kalmıştır.

Tarihçi İbni Bibi'nin anlattığına göre, Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad, düşmanların saldırılarından ve sellerden şehri korumak için, bütün şehri kuşatan sağlam ve gösterişli bir dış sur yaptırmaya karar vermiş ve bununla zengin emirlerini görevlendirmişti. Hatta Mevlâna'nın babası Bahaeddin Veled de, surların üzerine yazdırmaları için, "Bu kal'a ilahi ve semavi afattan başka, şahlanan atların, ani ve şiddetli gelen sellerin yolunu keser" mealindeki bir kitabe metni tanzim etmiştir. Sultan yapılacak duvar için, mimar ve kapıların yerlerini tespit ettirmiştir. Surun çevresi 5-6 km.yi bulmakta olup yüksekliği 18 m., genişliği de yaklaşık 3 m. idi. Her kırk metrede bir tane olmak üzere 140 burçla takviye edilmişti ki bunların her biri bir emir tarafından inşa ettirilmişti. Çeşitli isimler taşıyan sur kapılarının 12 tane olduğu (son araştırmalara göre daha az sayıda) söylenmektedir. 1221 m. yılında tamamlandığı mevcut kitabelerinden anlaşılan bu surdaki Larende, Çeşme, Ertaş ve Yeni Kapıların bizzat Alâeddin Keykubat tarafından inşa ettirildiği ve zengin bir biçimde süslediği anlaşılmaktadır.

Surlar moloz dolgu kesme taş ve duvar olarak inşa edilmiş ve muhtemelen bu inşaatın hafriyatından çıkmış veya çevreden devşirilmiş bazı antik heykeller, mimari parçalar, yeni işlenen tezyinatla uyumlu bir biçimde surlara yerleştirilmiştir. Mesela Aksaray Kapısı büyük aslan heykelleri, Ertaş, Lâdik ve Sille kapıları da insan heykelleri ile süslenmiştir. Bu haliyle Konya'nın dış suru, bir savunma yapısından çok, bir açık hava müzesi görünümünde idi. Texier, çağlara ait sanat ve mimarlık eserlerinin Müslüman Türkler tarafından inşa edilen bir şehir surunda böylesine değerlendirilmesini Türklerin sanat ve din konusundaki hoşgörüsünün bir örneği olarak kabul eder.

Gerçekten de Prof. Dr. Semavi Eyice'nin dediği gibi, Türklerin bu tutumu, Türk eski eserciliğinin, hatta müzeciliğinin de Selçuklu dönemine karar inen bir geçmişi olduğunu ortaya koyar. Bugün, bu çok önemli eserden yazılı belgelerin dışında, XVI. Yüzyıla ait şematik bir minyatür ile XVIII. Yüzyıla Nieburh tarafından yapılmış bir plan, XIX. Yüzyılda yapılmış birkaç gravür ve müzelere taşınmış bazı taş plastikler ile kitabelerden başka, hiçbir şey kalmamış gibidir. Ancak dış surun güney kenarı boyunca uzanan, Larende Caddesi'nin civarında görünür bazı duvar parçalarına rastlanmaktadır.

Eski şehir sınırlarını aşarak çok geniş bir alana yayılmış olan günümüzün Konya'sında, yeni inşaatlar için yapılan kazılarda tarihi dış surun nerelerden geçtiği kesinlikle bilinmediğinden, zaman zaman bu sura ait kalıntılara rastlanmaktadır. Bunlardan biri, 1979 yılında Hastahane Caddesi'nde Muammer Kalfazade'nin inşaatı sırasında bulunmuştur. Bu kalıntı, yaklaşık 6.50 x 9.90 m. ebadında ve 3.00 m. kalınlığındaki surdan çıkıntı yapan bir burca aittir. Duvar, bol küllü, koyu renk kireç harçlı moloz taş duvar halinde olup dış yüzü kireçli harçlı kesme taş kaplamadır. Taşların yüzünde, döneminin diğer Selçuklu yapılarında da görülen taşçı işaretleri bulunmaktadır. Durumun ilgililere bildirilmesi üzerine, Kültür Bakanlığı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 8.6.1979

tarih ve A-1713 sayılı kararı ile bulunan kalıntı, korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiş ve daha sonra yine aynı kurulun 9.11.1979 tarih ve A- 2005 sayılı kararı ile de yapılacak inşaatın betonarme projesinde bir değişiklik yapılması suretiyle, inşaat alanında bırakılacak, uygun bir mekân içinde korunması istenmiştir.

Konya dış suru ile ikinci kalıntı, 1986 yılında İstanbul Caddesi'nin batı kenarında Fenni Fırın'ın karşısındaki parselde yapılan inşaat sırasında ortaya çıkmıştır. Burada da yaklaşık 3.00 m. kadar dışarı çıkıntı yaparak kuzeydeki komşu parselde devam eden bir burcun varlığı tespit edilmiştir.

1988 yılının Eylül ayında, Hükümet Binası'nın doğusundaki alanda, Konya Belediyesi'nce yaptırılan Sarraflar Yer altı Çarşısı'nın hafriyatında da, kuzey-güney istikametinde uzanan, zayıf harçla örülmüş, yaklaşık 2.00 m. kalınlığında, temelsiz bir duvara rastlanmış, ancak bunun dış sur il ilgisi bulunup bulunmadığı anlaşılmamıştır. 1989 yılının Ağustos ayında Meram Yeni Yol ile Cem Sultan Caddesi'nin kesiştiği köşede Ali Güneri'ye ait parselde yapılan inşaat da dış sura ait olduğu anlaşılan bazı kalıntılara rastlanmış, fakat bunlardan ilgililerin haberi olmaksızın yıkılıp yok edilmiştir.

Son on yıl içinde yapılan kazılarda bulunan bu parçalar, yüzyılların tahribatına rağmen, Konya'nın gerek iç ve gerekse dış surlarının eski

**Prof. Dr. Yılmaz Önge
(1935-1992)**

1935 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul ve Ankara'da tamamladı.

İTÜ İnşaat Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. Bir müddet Vakıflar

Genel Müdürlüğü'nde restoratör mimar olarak çalıştı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne girdi, 1978'de doktorasını bitirdi. 1978 yılında da doçent oldu. 1979

yılında Selçuk Üniversitesi'ne atandı, 1987 yılında Profesör oldu. Arkeoloji ve Sanat Tarihi ve Mimarlık Bölümü başkanlığı yaptı. Çok sayıda öğrenci akademisyen yetiştirdi. Uzun yıllar Konya Koruma Kurulu

başkanlığı yaptı, başta Mevlâna külliyesi olmak üzere birçok yapının restorasyonuna katkı verdi. 28 Mart 1992 tarihinde vefat etti. Anadolu'da 12-13. Yüzyıl Türk Hamamları, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı

Camileri'nde Sebil ve Şadırvanlar (Türk Su Mimarisi) kitaplarının yazarı olup 120 dolayında bilimsel makalesi yayınlamıştır.

yapıların temelleri veya boş toprak sahaların altında varlıklarını bir dereceye kadar koruduklarını göstermektedir. Hatta zamanla çoğalacak bu örnekler sayesinde, tarihi surların bugünkü şehrin nerelerine isabet ettiğini plan üzerinde de tespit etmek mümkündür. Bu kalıntıların ihya edilerek, eski muhteşem görüntülerine kavuşturulmaları şansı maalesef kaybolmuştur. Ancak varlıklarının ispatı için, hiç olmazsa bugünkü durumlarıyla korunabilirler. Başta, halkın bi-

linçlendirilerek, bulunacak tarihi kalıntıların muhafazaları, bunun yanı sıra yapılacak kazıların Kültür Bakanlığı ve Belediyelerin denetimi altında yürütülmesi ve ortaya çıkacak eserlerin korunması ile ilgili sağlıklı kararlar alınması, değil sadece Konya, Türkiye'deki bütün kültür varlıklarımızın geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

İktibas: Konya Mimarlar Odası Bülteni 90/1 Konya, 1990, s. 4-8

